

ВИВОДИ

В роботі пропонується новий генетичний алгоритм з штучним відбором на основі комплексного методу адаптаційної оптимізації, призначений для пошуку екстремуму произвольних функцій великого числа аргументів в умовах суттєвої неопределенності о характері цих функцій. Алгоритм має покращені характеристики порівняно з традиційними генетичними процедурами, прост в реалізації і призначений для використання в Genetic Mining великих масивів текстових документів в режимі послідовної обробки.

ПЕРЕЧЕНЬ ССЫЛОК

1. Desjardins G. A genetic algorithm for text mining / G. Desjardins, G. R. Godin, R. Proulx // Sixth International Conference on Data Mining, Text Mining and their Business Applications. – 2005. – P. 133–142.
2. Zhang C. Self-adaptive GA, quantitative semantic similarity measures and ontology-based text clustering / C. Zhang, W. Song, C. Li, W. Yu // 2008. – <http://eprints.rclis.org/14909/> (15.12.2008).
3. Othman R. M. Incorporating semantic similarity measure in genetic algorithm: an approach for searching the gene ontology terms / R. M. Othman, S. Deris, R. M. Illias, H. T. Alashwal, R. Hassan, F. Mohamed // International Journal of Computational Intelligence. – 2006. – № 3. – P. 257–266.
4. Khalessizadeh S. M. Genetic mining: using genetic algorithm for topic based on concept distribution / S. M. Khalessizadeh, R. Zaefarian, S. H. Nasseri, E. Ardil // Proceedings of World Academy of Science, Engineering and Technology – 2006. – 13. – P. 144–147
5. Mani I. Advances in Automatic Text Summarization / I. Mani, M. T. Maybury // Cambridge : MIT Press, 1999. – 442 p.
6. Othman R. M. Automatic clustering of gene ontology by genetic algorithm / R. M. Othman, S. Deris, R. M. Illias, Z. Zakaria, S. M. Mohamad // International Journal of Information Technology. – 2006 – 3.–№ 1. – P.37–46.

7. Rocha F. E. L. A new approach to meaningful learning assessment using concept maps: ontologies and genetic algorithms / F. E. L. Rocha, J. V. da Costa, E. L. Favero // 2004. – <http://cmc.ihmc.us/papers/cmc2004-238.pdf> (15.12.2008)
8. Holland J. H. Genetic algorithms and the optimal allocations of trails // SIAM Journal of Computing. – 1973. – 2. – P. 88–105.
9. Holland J. H. Adaptation in Natural and Artificial Systems. An Introductory Analysis with Application to Biology, Control and Artificial Intelligence. – London : Bradford Book Edition, 1994. – 211 p.
10. Батищев Д. И. Генетические алгоритмы решения экстремальных задач. – Воронеж : Воронежский государственный технический университет, 1995 – 69 с.
11. Курейчик В. М. Генетические алгоритмы. Состояние. Проблемы. Перспективы // Известия РАН. Теория и системы управления. – 1999. – 1. – С. 144–160.
12. Рутковская Д. Нейронные сети, генетические алгоритмы и нечеткие системы / Рутковская Д., Пилиньский М., Рутковский Л. – Москва : Горячая линия – Телеком, 2004. – 452 с.
13. Горский В. Г. Планирование промышленных экспериментов / Горский В. Г., Адлер Ю. П. – Москва : Металлургия, 1974. – 264 с.
14. Химмельблау Д. М. Прикладное нелинейное программирование / Химмельблау Д. М. – Москва : Мир, 1975. – 534 с.
15. Реклейтис Г. Оптимизация в технике : кн. 1 / Реклейтис Г., Рейвиндран А., Рэгсдел К. – Москва : Мир, 1986. – 349 с.

Надійшла 16.03.2009

Запропоновано новий генетичний алгоритм зі штучним відбором, в основі якого лежить синтез звичайного еволюційного генетичного підходу з ідеями послідовного комплекс-методу пошуку екстремуму довільних функцій багатьох змінних. Алгоритм використовується для кластеризації великих обсягів текстових документів у режимі послідовної обробки.

The new genetic algorithm with artificial selection is proposed. The algorithm is based on the synthesis of ordinary evolutionary genetic approach with the ideas of sequential complex-method for extremum searching arbitrary multivariable functions. The algorithm is used for a clusterization of large data collection in a data-processing mode.

УДК 519.7:004.93

О. О. Олійник, С. О. Субботін

ОПТИМІЗАЦІЯ НА ОСНОВІ КОЛЕКТИВНОГО ІНТЕЛЕКТУ РОЮ ЧАСТОК З КЕРУВАННЯМ ЗМІНОЮ ЇХНЬОЇ ШВИДКОСТІ

Досліджено метод оптимізації на основі моделювання поведінки рою часток. Розроблено модифікацію дослідженого методу з керуванням зміною швидкості часток. Проведено експерименти зі знаходження глобального оптимуму багатовимірної функції на основі запропонованої модифікації.

ВСТУП

Градентні методи безумовної оптимізації, що традиційно застосовуються при синтезі моделей складних об'єктів і систем, є високоітеративними та накладають певні вимоги (наприклад, унімодальність, безперервність, монотонність, диференційованість та інші.)

© Олійник О. О., Субботін С. О., 2009

до вигляду цільової функції, а також, як правило, є методами локального пошуку.

Тому актуальним є завдання розроблення нових методів оптимізації, що не накладають подібних вимог на цільові функції. У зв'язку з цим виникає інтерес до методів, заснованих на випадковому пошуку, які характеризуються більшою швидкістю роботи, а також не накладають ніяких вимог на залежності, що досліджуються. До таких методів належать мультиагентні методи інтелектуальної оптимізації, що мають біонічну природу і засновані на моделюванні поведінки колективного інтелекту соціальних живих істот (Swarm Intelligence) [1, 2].

До інтелектуальних методів мультиагентної оптимізації, заснованих на моделюванні суспільного інтелекту, відносяться: метод мурашиних колоній (Ant Colony Optimization, ACO) [3, 4], метод бджолоїної колонії (Bee Colony Optimization, BCO) [5, 6], оптимізація з використанням рою часток (Particle Swarm Optimization, PSO) [7] та інші методи [8]. Дані методи вже ефективно застосовуються для вирішення різних задач оптимізації [3–10].

1 ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метод оптимізації з використанням рою часток (Particle Swarm Optimization, PSO) традиційно використовується для вирішення задачі знаходження глобального оптимуму багатовимірної функції, де показує досить гарні результати [11, 12]. Проте метод характеризується й недоліками, пов'язаними з можливістю занадто сильної зміни швидкості часток, що призводить до збільшення часу пошуку оптимального рішення.

Метою даної роботи є розробка додаткових процедур для методу оптимізації з використанням рою часток для виключення його недоліків, пов'язаних з лавиноподібною зміною швидкості часток, що дозволяє покращити оптимізаційний процес.

Основними завданнями роботи являються:

- дослідження методу оптимізації з використанням рою часток;
- виявлення основних недоліків досліджуваного методу;
- створення методу оптимізації на основі моделювання поведінки рою часток, що враховує головні недоліки базового методу;
- розробка програмного забезпечення, що реалізує запропонований метод, та його тестування.

2 МЕТОД ОПТИМІЗАЦІЇ 3 ВИКОРИСТАННЯ РОЮ ЧАСТОК

В PSO-методі, особини, що називаються частками, переміщуються в багатовимірному просторі рі-

шень. Зміни координат часток усередині простору пошуку обумовлюються природною соціально-психологічною тенденцією часток конкурувати між собою. Отже, зміни в стані частки залежать від досвіду й знань її сусідів. У цьому випадку, слово «знання» є синонімом «інформації». Результат такого моделювання полягає в тому, що процес пошуку мотивує частки недетермінованим чином повертатися в оптимальні ділянки простору рішень.

Особини в рої часток мають дуже просту поведінку: вони прагнуть перевершити досягнення сусідніх часток і поліпшити власні. Таким чином, емергентна властивість даної системи полягає в дослідженні оптимальних ділянок багатовимірному простору пошуку.

PSO метод керує роєм часток і кожна частка являє собою потенційне рішення [28, 29]. За аналогією з еволюційними стратегіями, рій можна трактувати як популяцію, а частку як індивіда (або хромосому). Таким чином, частка «літає» у багатовимірному просторі рішень, та її позиція визначається виходячи із власного досвіду і досвіду своїх сусідів.

За допомогою $x_i(t)$ позначимо позицію частки i у просторі пошуку у момент часу t (t позначає дискретні значення часу). Позиція частки змінюється шляхом додавання швидкості $v_i(t)$ до поточної позиції:

$$x_i(t + 1) = x_i(t) + v_i(t + 1).$$

Початковий стан визначається в такий спосіб: $x_i(0) = U(x_{\min}, x_{\max})$, де $U(a, b)$ є функцією генерації випадкових чисел з діапазону $[a, b]$. Дана формула являє собою вектор швидкості й визначає сам оптимізаційний процес, а також відображує використання, як отриманих знань частки, так й обмін інформацією із сусідніми частками. Власні знання самої частки, що також називаються *когнітивним компонентом* формули швидкості, прямо пропорційні поточній відстані частки від її найкращого положення, що було знайдено з моменту старту її життєвого циклу. А обмін інформацією даної особини з іншими є *соціальним компонентом* формули швидкості.

Відомі два підходи, що є різновидами базового PSO-методу: *gbest* та *lbest*, які відрізняються ступенем зв'язаності часток у просторі пошуку.

В *gbest* PSO-методі швидкість частки розраховується за формулою:

$$v_{ij}(t + 1) = v_{ij}(t) + c_1 r_{1j}(t)[y_{ij}(t) - x_{ij}(t)] + c_2 r_{2j}(t)[y_j^*(t) - x_{ij}(t)],$$

де $v_{ij}(t)$ – швидкість частки i у вимірі j ($j = 1, \dots, n_x$) у момент часу t ; $x_{ij}(t)$ – позиція частки i у вимірі j ; $y_j^*(t)$ – найкраща досягнута позиція рою (у просторі рішень); c_1 та c_2 – позитивні константи прискорення, які використовуються для варіювання ваг

когнітивного й соціального компонентів швидкості частки відповідно; $r_{1j}(t), r_{2j}(t) = U(0, 1)$ є випадковими значеннями з діапазону $[0, 1]$. Ці випадкові величини привносять стохастичний елемент у роботу методу.

Величина y_i відображає найкращу позицію частки i , що вона відвідувала, починаючи з першої ітерації. Наступна оптимальна позиція частки i у момент часу $t + 1$ розраховується за формулою

$$y_i(t+1) = \begin{cases} y_i(t), & \text{якщо } f(x_i(t+1)) \geq f(y_i(t)); \\ x_i(t+1), & \text{якщо } f(x_i(t+1)) < f(y_i(t)), \end{cases}$$

де $f: \mathfrak{R}^{n_x} \rightarrow \mathfrak{R}$ – фітнес-функція, $\mathfrak{R}^{n_x}$ – множина значень незалежних змінних, $\mathfrak{R}$ – множина значень оптимізованої величини. Також, як і в еволюційних підходах, вона є мірою близькості даного рішення до оптимального, також фітнес-функція визначає продуктивність, або якість частки.

В lbest PSO-методі швидкість розраховується за формулою:

$$v_{ij}(t+1) = v_{ij}(t) + c_1 r_{1j}(t)[y_{ij}(t) - x_{ij}(t)] + c_2 r_{2j}(t)[y_{ij}^*(t) - x_{ij}(t)],$$

де $y_{ij}^*(t)$ – найкраща позиція, знайдена сусідами i -ї частки у вимір j . Локально найкраща позиція частки y_i^* , тобто краща позиція, знайдена в сусідстві N_i , що визначається як

$$y_i^*(t+1) \in \{N_i | f(y_i^*(t+1))\} = \min\{f(x)\}, \forall x \in N_i,$$

де сусідство визначається за формулою

$$N_i = \{y_{i-n_{N_i}}(t), y_{i-n_{N_i}+1}(t), \dots, y_{i-1}(t), y_i(t), y_{i+1}(t), \dots, y_{i+n_{N_i}}(t)\}$$

для сусідства розмірністю n_{N_i} .

Метод PSO може бути описаний у вигляді послідовності таких кроків.

Крок 1. Якщо умови закінчення виконано, тоді закінчити роботу методу; у протилежному випадку – перейти до кроку 2.

Крок 2. Створити й ініціалізувати n_x -вимірний рій.

Крок 3. Встановити: $i = 1$.

Крок 4. Визначення локально найкращої позиції. Якщо виконано умову $f(x_i) < f(y_i)$, тоді встановити: $y_i = x_i$.

Крок 5. Визначення глобально найкращої позиції. Встановити: $y^* = y_i$.

Крок 6. Встановити: $i = i + 1$.

Крок 7. Якщо $i < n_s$, тоді виконати перехід до кроку 3, у протилежному випадку – до кроку 8.

Крок 8. Встановити: $i = 1$.

Крок 9. Оновити швидкість частки, використовуючи формулу gbest PSO або lbest PSO.

Крок 10. Оновити позицію частки.

Крок 11. Встановити: $i = i + 1$.

Крок 12. Якщо $i < n_s$, тоді виконати перехід до кроку 9, у протилежному випадку – до кроку 1.

Закінчення виконання PSO-методу відбувається, коли виконується хоча б один із критеріїв зупинення. Існують два аспекти, які повинні бути враховані при виборі подібних мір.

1. Умова зупинення не повинна спричиняти передчасну збіжність PSO-методу. У протилежному випадку будуть отримані субоптимальні рішення.

2. При перевірці критеріїв зупинення фітнес-функція має викликатися мінімальну кількість разів, оскільки від цього сильно залежить швидкість роботи PSO-методу.

Як критерії зупинення використовують:

- досягнення максимальної кількості ітерацій;
- знаходження задовільного рішення;
- вихід при відсутності поліпшень протягом багатьох ітерацій;
- вихід за умови, що перша похідна фітнес-функції в околиці частки або часток дорівнює нулю.

3 МЕТОД PSO З КЕРУВАННЯМ ЗМІНОЮ ШВИДКОСТІ ЧАСТОК

Ефективний оптимізаційний метод має володіти двома важливими властивостями: повністю досліджувати простір рішень задачі, і фіксувати пошук біля потенційних оптимумів. В PSO-методі це визначається формулою швидкості часток.

В ранніх реалізаціях PSO-методу було виявлено, що швидкості можуть занадто швидко зростати, особливо швидкості тих часток, які знаходяться далеко від свого власного оптимуму або загального оптимуму своїх сусідів. У результаті, такі частки можуть залишати простір пошуку, що дуже негативно впливає на роботу методу в цілому. Для запобігання подібним ситуаціям варто контролювати діапазон зміни швидкостей часток. Якщо швидкість частки перевищує максимально допустиму, то її варто знизити до дозволеного рівня. Нехай $V_{\max,j}$ – максимально припустима швидкість частки у вимірі j . Тоді швидкість частки пропонується змінювати у такий спосіб:

$$y_{ij}(t+1) = \begin{cases} v'_{ij}(t+1), & \text{якщо } v_{ij}(t+1) = V_{\max,j}; \\ V_{\max,j}, & \text{якщо } v'_{ij}(t+1) \geq V_{\max,j}, \end{cases}$$

де значення v'_{ij} розраховується у відповідності до gbest PSO або lbest PSO.

Величина $V_{\max,j}$ є досить важливою, оскільки вона контролює загальні масштаби пошуку. Більші значення змушують PSO-метод досліджувати простір за-

дачі більш ретельно. Якщо значення $V_{\max,j}$ є досить невеликим, то PSO-метод може взагалі не покинути локальних ділянок, а також збільшується кількість ітерацій, потрібних для досягнення оптимуму.

Виходячи з зазначеного робимо висновки, що $V_{\max,j}$ варто підбирати таким чином, щоб балансувати між швидким і повільним пересуваннями часток, і між фіксацією пошуку й загальним дослідженням простору. Пропонується розраховувати $V_{\max,j}$ у такий спосіб:

$$V_{\max,j} = \delta(x_{\max,j} - x_{\min,j}),$$

де $x_{\max,j}$ та $x_{\min,j}$ – величини, які, відповідно, знизу та зверху обмежують діапазон значень виміру j , а $\delta \in (0,1]$. Очевидно, що величина δ є проблемно-залежною.

Відзначимо дві важливі властивості запропонованої модифікації PSO-методу.

Величина $V_{\max,j}$ обмежує не простір пошуку, всередині якого пересуваються частки, а тільки швидкості часток (точніше діапазон їхньої зміни за одну ітерацію).

Максимальна швидкість часток визначається для кожного виміру окремо й обумовлюється тільки його фізичною природою.

Виходячи з запропонованого підходу можна відзначити, що обмеження швидкості частки може викликати зміну напрямку її пересування, що може як позитивно, так і негативно відбиватися на пошуку оптимуму. Цей ефект зображено на рис. 1. У цьому випадку, $x_i(t+1)$ – це позиція i -ї частки без обмежень за швидкістю. А величина $x'_i(t+1)$ вже відображає позицію частки після того, як швидкість стала рівною $V_{\max,j}$.

Небажаний ефект може виникнути у випадку, якщо швидкості всіх часток стануть рівними $V_{\max,j}$.

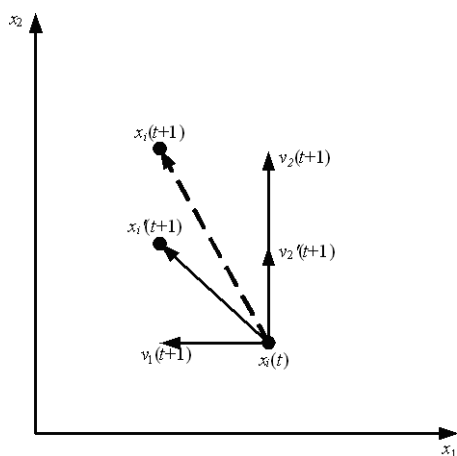

Рисунок 1 – Ефект використання обмеження швидкості частки

Для його запобігання можна запропонувати з ходом ітерацій зменшувати значення $V_{\max,j}$. Тоді модифікований PSO-метод буде послідовно звужувати масштаби дослідження простору пошуку, що робить оптимізаційний процес більш ефективним.

Тоді метод PSO з керуванням зміною швидкості часток може бути описаний у вигляді послідовності наступних кроків.

Крок 1. Якщо умови закінчення виконано, тоді припинити роботу методу; у протилежному випадку – перехід до кроку 2.

Крок 2. Створити й ініціалізувати n_x -вимірний рій. Також розрахувати максимально допустимі швидкості часток:

$$V_{\max,j} = \delta(x_{\max,j} - x_{\min,j}).$$

Крок 3. Встановити: $i = 1$.

Крок 4. Визначити локально найкращу позицію. Якщо виконано умову $f(x_i) < f(y_i)$, тоді встановити $y_i = x_i$.

Крок 5. Визначити глобально найкращу позицію. Встановити: $y^* = y_i$.

Крок 6. Встановити: $i = i + 1$.

Крок 7. Якщо $i < n_s$, то виконати перехід до кроку 3, у протилежному випадку – до кроку 8.

Крок 8. Встановити: $i = 1$.

Крок 9. Оновити швидкість частки, використовуючи запропонований підхід:

$$v_{ij}(t+1) = \begin{cases} v'_{ij}(t+1), & \text{якщо } v_{ij}(t+1) = V_{\max,j}; \\ V_{\max,j}, & \text{якщо } v'_{ij}(t+1) \geq V_{\max,j}. \end{cases}$$

Крок 10. Оновити позицію частки.

Крок 11. Встановити: $i = i + 1$.

Крок 12. Якщо $i < n_s$, то виконати перехід до кроку 9, у протилежному випадку до кроку 13.

Крок 13. Зменшити величину δ : $\delta = \delta^\alpha$, де $\alpha \in (0; 1)$. Зменшення величини δ призводить до того, що на наступній ітерації буде зменшена й величина $V_{\max,j}$. Перехід до кроку 1.

Розроблений метод PSO з керуванням зміною швидкості часток виключає небажаний ефект занадто великої зміни швидкості часток, що дозволяє покращити оптимізаційний процес за рахунок підвищення швидкості роботи методу.

4 ЕКСПЕРИМЕНТИ Й РЕЗУЛЬТАТИ

Запропонований метод PSO з керуванням зміною швидкості часток було програмно реалізовано у середовищі пакету Matlab 7.0.

Використовуючи створене програмне забезпечення, проводилися експерименти зі знаходження оптимального значення функцій з метою дослідження ефективності запропонованого методу PSO у порів-

Таблиця 1 – Тестові функції та знайдені для них оптимуми

Функція	Фактичний оптимум	Оптимум, отриманий базовим PSO	Оптимум, отриманий запропонованим методом
$f_1 = \sum_{i=1}^n x_i \cdot \sin(x_i) + 0,1 \cdot x_i , n = 2$ $-5 \leq x_1 \leq 5;$ $-5 \leq x_2 \leq 5$	min: $f_1^*(0; 0) = 0$	$x_1 = 0,004;$ $x_2 = 0,008;$ $f_1^* = 0,0013$	$x_1 = 0,0009;$ $x_2 = 0,005;$ $f_1^* = 0,00062$
$f_2 = 20 + e - 20 \exp\left(-0,2 \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i^2}\right) - \exp\left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \cos(2\pi x_i)\right), n = 2$ $-5 \leq x_1 \leq 5;$ $-5 \leq x_2 \leq 5$	min: $f_2^*(0; 0) = 0$	$x_1 = 0,000299;$ $x_2 = 0,0002;$ $f_2^* = 0,0010$	$x_1 = 0,00005;$ $x_2 = 0,00028;$ $f_2^* = 0,000807$

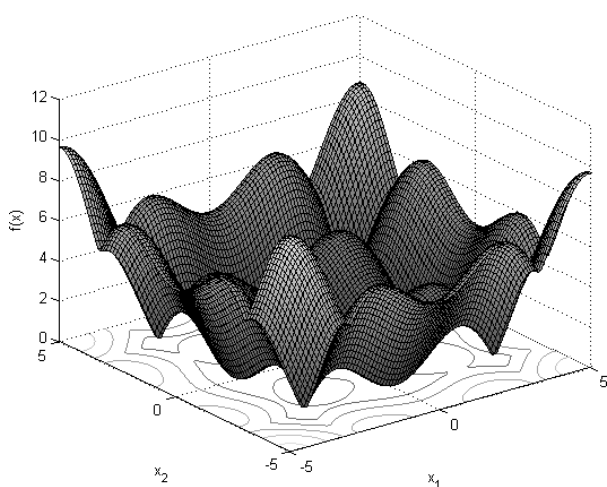

Рисунок 2 – Графік тестової функції f_1

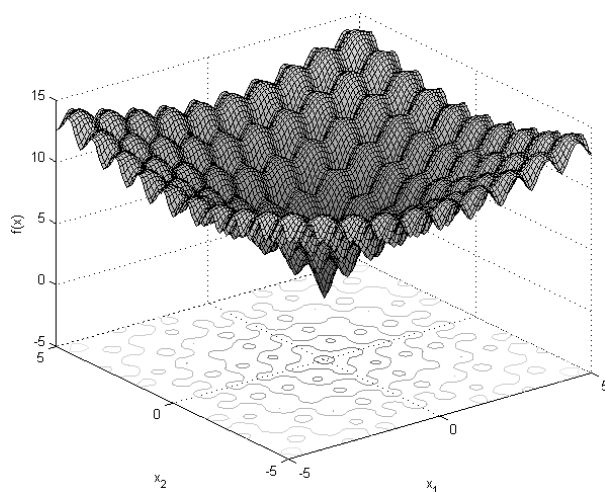

Рисунок 3 – Графік тестової функції f_2

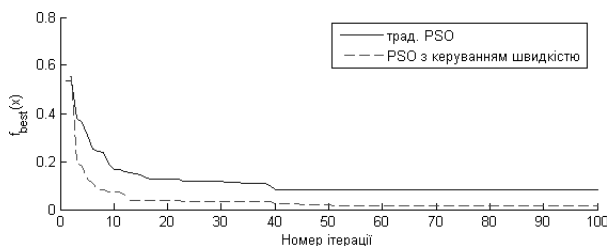

Рисунок 4 – Результати роботи для тестової функції f_1

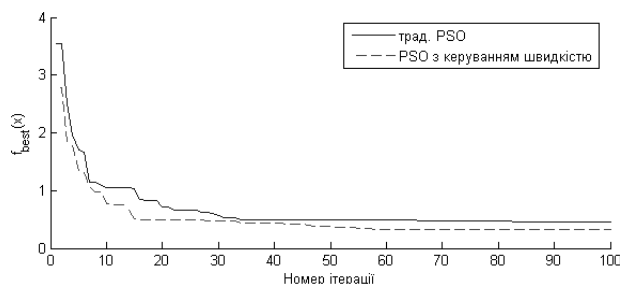

Рисунок 5 – Результати роботи для тестової функції f_2

янні з традиційним методом PSO. В експериментах використовувались тестові функції, які подано в табл. 1, де також наведено отримані результати.

Головною особливістю запропонованих тестових функцій є їхня полімодальність, тобто велика кількість локальних оптимумів, що дозволяє перевірити, наскільки схильний запропонований метод до зацілювання в локальних оптимумах.

Графіки тестових функцій подано на рис. 2 та 3.

Результати роботи розробленого програмного забезпечення для відповідних функцій зображено на рис. 4 та 5.

Виходячи з наведених рисунків, можна зробити висновок, що запропонований метод знаходить більш точно точку оптимуму. При цьому знаходження оптимального значення відбувається швидше у порівнянні з базовим методом оптимізації з використанням рою часток.

ВИСНОВОК

У роботі вирішено актуальне завдання прискорення роботи методу оптимізації з використанням рою часток.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що метод оптимізації з використанням рою часток, на основі якого розроблено метод з керуванням зміною швидкості часток, дістав подальшого розвитку. Запропоновані процедури враховують недоліки базового методу, пов'язані з можливістю занадто великою зміною швидкості часток, що негативно впливає на оптимізаційний процес.

Практична цінність результатів роботи полягає в тому, що розроблено програмне забезпечення, яке реалізує запропонований метод оптимізації на основі моделювання поведінки рою часток з керуванням зміною швидкості часток, і дозволяє провести експерименти по знаходженню оптимуму функцій. Запропонований метод може бути використаний у будь-якій задачі оптимізації, де необхідно знайти значення змінних, за яких залежність, що досліджується, набуває оптимального значення.

Роботу виконано за держбюджетною темою «Науково-методичні основи та математичне забезпечення для автоматизації і моделювання процесів керування та підтримки прийняття рішень на основі процедур розпізнавання й еволюційної оптимізації в нейромрежному і нечіткологічному базисах» (№ держ. реєстрації 0106U008621).

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Beni G. Swarm Intelligence / Beni G., Wang J. // Annual Meeting of the Robotics Society : proceedings of Seventh International Conference. – Tokyo : RSJ Press, 1989. – P. 425–428.
2. Bonabeau E. Swarm Intelligence: From Natural to Artificial Systems / Bonabeau E., Dorigo M., Theraulaz G. – New York : Oxford University Press, 1999. – 320 p.
3. Dorigo M. The Ant System: Optimization by a Colony of Cooperating Agents / Dorigo M., Maniezzo V., Color-

- ni A. // IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics. – 1996. – Part B, № 26(1). – P. 29–41.
4. Олейник А. А. Сравнительный анализ методов оптимизации на основе метода муравьиных колоний / Олейник А. А. // Комп'ютерне моделювання та інтелектуальні системи : збірник наукових праць / за ред. Д. М. Пізи, С. О. Субботіна. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2007. – С. 147–159.
5. Camazine S. A Model of Collective Nectar Source by Honey Bees: Self-organization Through Simple Rules / Camazine S., Sneyd J. // Journal of Theoretical Biology. – 1991. – № 149. – P. 547–571.
6. Sumpter D. J. T. Formalising the Link between Worker and Society in Honey Bee Colonies / Sumpter D. J. T., Broomhead D. S. // Lecture Notes In Computer Science : Proceedings of the First International Workshop on Multi-Agent Systems and Agent-Based Simulation (MABS '98). – Berlin : Springer, 1998. – P. 95–110.
7. Kennedy J. Particle Swarm Optimization / Kennedy J., Eberhart R. C. // International Conference on Neural Networks : Proceedings of the IEEE. – NJ : IEEE Press, 1995. – P. 1942–1948.
8. De Castro L. N. Artificial Immune Systems. Part I. Basic Theory And Applications / De Castro L. N., Von Zuben F. J. // Technical Report No. Rt Dca 01/99. – Brazil : Feec/Unicamp, 1999. – 95 p.
9. Colorni A. Ant System for Job-shop Scheduling / Colorni A., Dorigo M., Maniezzo V., Trubian M. // Belgian Journal of Operations Research, Statistics and Computer Science (JORBEL). – 1994. – № 34. – P. 39–53.
10. Субботин С. А. Отбор информативных признаков на основе модифицированного метода муравьиных колоний / Субботин С. А., Олейник А. А., Яценко В. К. // Радиоелектроніка та інформатика. – 2006. – № 1. – С. 65–69.
11. Engelbrecht A. Computational Intelligence: an Introduction / Engelbrecht A. – Sidney : John Wiley and Sons, 2007. – 597 p.
12. Abraham A. Swarm Intelligence in Data Mining / Abraham A., Grosan G. – Berlin : Springer, 2006. – 267 p.

Надійшла 2.10.2008
Після доробки 2.12.2008

Исследован метод оптимизации на основе моделирования поведения роя частиц. Разработана модификация исследованного метода с управлением изменением скорости частиц. Проведены эксперименты по нахождению глобального оптимума многомерной функции на основе предложенной модификации.

A particle swarm optimization method has been considered. A modification of PSO-method with velocity control has been developed. The experiments on finding global optimum for multidimensional function on the basis of suggested modification has been carried out.

УДК 621.365.036

С. Г. Удовенко, А. А. Шамраев, Г. Дибс

ЦИФРОВОЕ НЕЙРО-НЕЧЕТКОЕ УПРАВЛЕНИЕ БЛОКАМИ ЛИНЕЙНОГО СИЛЬНОТОЧНОГО УСКОРИТЕЛЯ ЭЛЕКТРОНОВ

Предложена структура и разработаны методы цифрового управления блоками линейного ускорителя с применением нечетких и нейросетевых моделей. Приведены результаты моделирования, подтверждающие эффективность рассмотренных методов.

© Удовенко С. Г., Шамраев А. А., Дибс Г., 2009

ВВЕДЕНИЕ

Линейный резонансный ускоритель электронов представляет собой сложную электрофизическую установку, в которой в течение длительного времени